

Motion till riksdagen 2021/22:4446

av **Linda Westerlund Snecker m.fl. (V)**

med anledning av prop. 2021/22:138 Ett särskilt brott för hedersförtryck

---

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen avslår proposition 2021/22:138 Ett särskilt brott för hedersförtryck.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett förslag till kriminalisering av kontrollerande och tvingande beteende och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett förslag till en alternativt utformad straffbestämmelse och tillkännager detta för regeringen.

2 Inledning

Hedersrelaterat våld och förtryck har, liksom mäns våld mot kvinnor i övrigt, generell sin grund i kön, sexualitet, makt och kulturella föreställningar om dessa företeelser. Detta är ett våld och förtryck som Vänsterpartiet anser måste bekämpas med kraft. Det hedersrelaterade systemet är komplext och innehåller en rad förtryckande former av strukturell och organiserad karaktär. Det specifika med hedersvåldet är att det utövas med hjälp av kollektiva kontrollmekanismer och många gånger sanktioneras av släkt och omgivning. Främst är det flickor och unga kvinnor som drabbas av hedersrelaterat våld och förtryck, men även pojkar och unga män blir utsatta. En särskilt utsatt grupp är hbtqi-personer. De som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck har ofta komplexa problem och behov av ett långvarigt stöd från samhället. För att komma bort från våldet och hotet tvingas de inte sällan bryta helt med sina familjer. Det är viktigt att arbetet för att stävja och verka preventivt baseras på multipla förståelser för hur hedersnormer tar sig uttryck. Det gäller att aktörer som möter målgruppen lär sig att både upptäcka och se varningssignaler tidigt men även att de insatser som sätts in är adekvata och utgår från evidens. Socialtjänsten brister många gånger i att erbjuda långvariga och stödjande in-

satser, vilket allt som oftast är ett resultat av att kostnadseffektivitet sätts före individers behov.

Det finns ingen samlad bild av hur utbrett hedersrelaterat förtryck är. Socialstyrelsen fick 2017 i uppdrag av regeringen att kartlägga omfattningen av hedersrelaterat våld och förtryck i alla åldersgrupper i Sverige. Socialstyrelsen konstaterar att det är mycket svårt att fastställa omfattningen av det hedersrelaterade våldet och förtrycket i Sverige. Socialstyrelsen bedömer att arbetet behöver fortsätta för att undersöka, analysera och utveckla stöd och hjälp till personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.¹ För att få en adekvat bild av omfattningen av hedersrelaterat förtryck behövs en större kvantitativ studie. Vi har därför föreslagit att regeringen ska ge Brottsförebyggande rådet i uppdrag att kartlägga omfattningen av hedersrelaterat förtryck (mot. 2021/22:2591).

Vänsterpartiet anser att hedersrelaterat förtryck ska bekämpas med all kraft. Därför stod vi bakom regeringens förslag om ny särskild straffskärpningsgrund som trädde i kraft den 1 juli 2020. Lagändringen innebär att om ett motiv för brottet har varit att bevara eller återupprätta heder ska det ses som en försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet (prop. 2019/20:131).

3 Regeringens förslag

Regeringen föreslår i propositionen att det införs ett nytt brott i brottsbalken med beteckningen hedersförtryck. Bestämmelsen ska omfatta den som begår brottsliga gärningar mot någon enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. brottsbalken eller enligt 24 § lagen om kontaktförbud med ett motiv att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder. En förutsättning för straffansvar är också att var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och att gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla. Straffet föreslås vara fängelse i lägst ett och högst sex år.

4 Vänsterpartiets ställningstagande

Grundläggande principer för strafflagstiftning är bl.a. att den ska vara proportionell i förhållande till sitt syfte, effektiv och generell. Kravet på generalitet innebär att en kriminalisering inte får avse enskilda fall eller personer utan måste avse allmänt beskrivna brottstyper och därigenom vara generellt tillämplig.

Vänsterpartiet tar brott med inslag av hedersrelaterat våld och förtryck på största allvar. Av denna anledning stod vi bakom regeringens förslag till en ny straffskärpningsgrund. Förslag som innebär nykriminalisering eller straffskärpningar ska alltid vara väl underbyggda och ha analyserats utifrån nödvändighet, effektivitet och proportionalitet. Vidare måste lagstiftningen utformas så att den verkligen blir möjlig att tillämpa oavsett vilken grupp människor som begår brott.

Flera remissinstanser kritiserar förslaget till ett särskilt hedersbrott så som regeringen utformat det. Enligt Umeå tingsrätt innebär bestämmelsens utformning en straffskärpning för brott som begås i syfte att bevara eller återupprätta en persons eller

¹ Ett liv utan våld och förtryck – slutredovisning av uppdraget att genomföra en nationell kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck, Socialstyrelsen (2019).

familjs, släkts eller annan liknande grupps heder. En sådan straffskärpning finns redan i 29 kap. 2 § brottsbalken och den sistnämnda bestämmelsen är nyligen beslutad om och har ännu inte fått genomslag i rättspraxis. Att då införa ett nytt brott är, enligt tingsrätten, tveksamt. Även Brottsförebyggande rådet och Origo anser att den särskilda straffskärpningsgrunden först borde ha utvärderats.

Vidare skriver Umeå tingsrätt att det kollektiva våld som man vill komma åt med bestämmelsen bara träffar de parallella samhällen som har egna normer och sanktioner som kretsar kring heder. Andra parallella samhällen med egna normer och sanktioner, där ett kollektiv utsätter en enskild för systematiskt våld, uppfyller inte kravet för att klassas som hedersbrott. Därmed kan bestämmelsen inte tillämpas gällande brottslighet som begås i kriminella nätverk, i sekter eller andra små samhällen där den utsattes situation påminner om de som utsätts för hedersrelaterad brottslighet. Hovrätten för Västra Sverige anser att bevissvårigheterna som förslaget innebär riskerar att leda till få fällande domar, vilket skulle undergräva förtroendet för rättssystemets förmåga att hantera hedersproblematiken i samhället. Hovrätten menar därför att införandet av ett särskilt brott för hedersförtryck skulle riskera att motverka sitt syfte. Hovrätten anser vidare att den symboliska effekten inte kan vara särskilt stor eftersom den särskilda straffskärpningsgrunden redan fyllt den funktionen. Svea hovrätt har förståelse för behovet av bestämmelsen men anser att det fåtal fall som skulle träffas av den tillsammans med bevissvårigheterna gör att det kan ifrågasättas om införandet av en särskild straffbestämmelse skulle medföra något annat än en symbolisk funktion.

Vänsterpartiet instämmer i remissinstansernas kritik. Vi vill ha en generell lagstiftning som även kan omfatta kontrollerande och tvingande beteende som riktas mot människor inom alla typer av sammanhang, Vi kan därför inte stå bakom regeringens förslag om ett särskilt brott för hedersförtryck.

Riksdagen bör avslå proposition 2021/22:138 Ett särskilt brott för hedersförtryck. Detta bör riksdagen besluta.

För att komma åt brottsligheten måste lagstiftningen utformas på ett smart sätt. Vänsterpartiet har förslag på två alternativa möjligheter till lagstiftning som på ett mycket bättre sätt skulle omfatta det psykiska våld och den kontroll som utövas bl.a. i hedersrelaterade kontexter men även i andra sammanhang där individers rätt till självbestämmande inskränks på ett oacceptabelt sätt.

4.1 Psykisk misshandel i dagens lagstiftning

Alla former av förtryck är oacceptabla och samhället måste via lagstiftningen visa på det. Förtryck enligt kultur, religion eller andra motiv måste stoppas och straffas. Därför måste lagstiftningen vara lika mångfasetterad som brottsligheten är komplex för att inga brottsoffer ska falla mellan stolarna för att lagstiftningen inte ser alla former av förtryck. För att kunna lägga ansvaret för det hedersrelaterade våldet och förtrycket på förövarna måste lagstiftningen utformas på ett bättre sätt än i dag. Att enbart införa en ny brottsrubricering så som regeringen föreslår kommer inte åt den komplexitet som är karakteristisk för de hedersrelaterade brotten. Det absolut viktigaste är att skydda brottsoffren från mer våld och förtryck. Vänsterpartiet har tidigare lyft att verbal och psykisk misshandel i sig inte alltid är straffbar enligt svensk lagstiftning i dag. Psykisk misshandel riktar sig mot en persons självkänsla i syfte att dominera, kontrollera och förödmjuka. Våldet kan leda till stress som ger allvarliga konsekvenser för både den fysiska hälsan

och det psykiska välmåendet för den som utsatts även lång tid efter att misshandeln har upphört.

Brotten grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning syftar till att motverka våld i nära relation genom att ta sikte på upprepade straffbara kränkningar som riktas mot närstående, t.ex. en partner, förälder eller ett barn till gärningspersonen. De grova fridskränkningssbrotten finns reglerade i 4 kap. 4 a § brottsbalken (BrB). Brottet rubriceras grov kvinnofridskränkning om våldet utövas av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift eller sambo med. Kränkningarna mot en närstående kan ske genom våldsbrott, fridsbrott och sexualbrott. Brotten kan bestå av exempelvis misshandel, olaga hot, ofredande och sexuellt övergrepp. Grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning kan även omfatta skadegörelsebrott mot en närståendes egendom eller överträdelse av kontaktförbud. I stället för att bedöma de aktuella brotten vart och ett för sig, innebär de grova fridskränkningssbrotten att domstolen ska göra en helhetsbedömning av den utsatta personens situation. Om gärningarna inte bedöms som ett grovt fridskränkningssbrott, kan de i stället bedömas som fristående brott. För att gärningarna ska rubriceras som en grov fridskränkning ska de ha utgjort ett led i en upprepad kränkning av den drabbades integritet (SOU 2011:85).

Enligt svensk lagstiftning måste psykisk misshandel rymmas inom rekvisiten för något av de ovanstående brotten, t.ex. olaga hot eller ofredande, för att vara brottslig. Tagen ur sitt sammanhang är verbal och psykisk misshandel därför i sig inte alltid straffbar. Vidare verkar utvecklingen i praxis ha lett till att det i princip krävs att åtalet omfattar allvarlig brottslighet för att domstolen ska döma för fridskränkningssbrott. De vanligaste brotten som ingår i fällande domar är misshandel av normalgraden, följt av olaga hot och ofredande.² Att det ingår misshandel av normalgraden i nästan alla fridskränkningssdomar har uppmärksammats och kritiserats på flera håll. Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks) skrev i ett tidigare remissvar³ att tillämpningsområdet för fridskränkningssbrotten blivit snävare än vad som var avsett. Roks anser att tillämpningen står i strid med avsikten att komma åt de lindrigare gärningarna och att domstolarna missat att det straffvärda ligger i den upprepade kränkningen snarare än det grova våldet. Även Brottsförebyggande rådet (Brå) har ansett att det faktum att domarna alltid innehåller allvarligare brottslighet strider mot syftet med bestämmelsen.⁴

4.1.1 Kriminalisera kontrollerande och tvingande beteende

En av många förtryckande mekanismer inom den hedersrelaterade brottsligheten är det kontrollerande beteendet där gärningsmännen kontrollerar brottsoffrens liv. Därför bör det kontrollerande beteendet kriminaliseras med utgångspunkt ur fridskränkningssbrottet. England, Wales och Skottland har infört ett särskilt lagrum som adresserar frihetsbegränsningar och psykisk misshandel i nära relationer, s.k. coercive control, eller översatt till svenska: kontrollerande eller tvingande beteende. I Storbritannien finns inte något specifikt brott för våld i hemmet. Gärningar kan i stället åtalas som våldtäkt, olaga frihetsberövande, olaga hot, utpressning eller trakasserier m.m. Brottet kontrollerande eller tvingande beteende infördes för att täcka vad som uppfattades som en lucka i gällande lagstiftning. Lagrummet kan tillämpas i olika våldskontexter i nära relationer, inklusive

² Fridskränkningssutredningen SOU 2011:85.

³ Prop. 2012/13:108.

⁴ Vad är en upprepad kränkning av integriteten? Fridskränkningssbrottens problematiska kvalificerande rekvisit. Examensarbete i straffrätt, 30 hp Malin Enberg, juridiska institutionen SU, 2014.

hedersrelaterat våld och förtryck/våld i hederns namn. Skillnaden mot den nuvarande svenska lagstiftningen är främst att även psykisk misshandel tydligt omfattas av det kriminaliserade området. Av vägledningen till lagstiftningen framgår att kontrollerande eller tvingande beteende inte avser en enda händelse utan utgörs av ett målmedvetet beteendemönster som sker över tid där en individ utövar makt, kontroll eller tvång över en annan individ. Beteenden som utgör kontrollerande eller tvingande beteende kan t.ex. vara att isolera någon från hans familj eller vänner, att övervaka någon genom att kontrollera var hen befinner sig, vem hen får träffa och vad hen får ha på sig för kläder. Även verbal misshandel som att upprepade gånger tala om för en person att hen är värdelös eller dylikt kan utgöra kontrollerande eller tvingande beteende.⁵

Örebro universitet påpekar i sitt remissvar på utredningen SOU 2020:57 Ett särskilt hedersbrott att länder som England, Wales och Skottland infört ett särskilt lagrum om s.k. coercive control. Örebro universitet välkomnar en framtida prövning av coercive control i svensk lagstiftning. Brottsoffermyndigheten menar i sitt remissvar att tiden nu är mogen att allvarligt överväga om konstruktionen av fridskränkingsbrotten ska ta sin utgångspunkt redan i gärningspersonens kontrollerade beteende. Brottsoffermyndigheten hänvisar till den lagstiftning som bl.a. finns i England och som utgår från att våld som utövas i en nära relation ofta föregås av olika former av kontrollerande beteenden. Exempel på sådana beteenden kan vara att offret isoleras från vänner och familj och att offret inte får välja arbete och fritidssysselsättning. Konsekvenserna för offret av att leva under sådana omständigheter kan vara jämförbara med att utsättas för fysisk misshandel. En lagstiftning med fokus på kontrollerande beteenden skulle även kunna omfatta det som benämns ekonomiskt våld.

Vänsterpartiet anser att det är viktigt att psykiskt våld, på ett tydligare sätt än i dag, omfattas av den svenska kriminaliseringen av våld i nära relationer. I och med coronapandemin där fler människor jobbat hemifrån och minskat sina sociala kontakter har möjligheterna för en kontrollerande person att utöva tvång och kontroll över sin partner ökat. Visst hemarbete kommer troligen att följa också efter pandemin. Vi har tidigare föreslagit att regeringen ska se över möjligheten att göra psykiskt våld i form av kontrollerande eller tvingande beteende tydligt straffbart (mot. 2021/22:2599). Vänsterpartiet är därför mycket positivt till att regeringen har gett en utredare i uppdrag att se över frågan om psykiskt våld. Utredaren ska ta ställning till och lämna förslag på hur det straffrättsliga skyddet mot psykiskt våld kan stärkas (Ju2021/03756). Uppdraget ska redovisas senast den 1 augusti 2022.

Regeringen bör återkomma med ett förslag till kriminalisering av kontrollerande och tvingande beteende. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.1.2 Grov självbestämmandekränkning

Svea hovrätt skriver i sitt remissvar att begrepp som heder och hedersvåld för tankarna till patriarkala moralläror som kan råda i vissa delar av världen. Påtvingandet av normer och den inskränkning av brottsoffrets självständighet som brottsligheten innebär är dock lika klandervärdt oavsett vilken kultur eller religion som påstås legitimera beteendet. En mer neutral formulering än det föreslagna hedersrekvisitet vore därför att föredra. Svea hovrätt föreslår därför en alternativ formulering av straffbestämmelsen:

Den som begår brottsliga gärningar enligt ... i syfte att påtvinga någon ett visst kulturellt eller religiöst betingat levnadssätt, döms, om var och en av gärningarna

⁵ Rapport från riksdagens utredningstjänst, dnr 2021:60.

utgjort led i en upprepad kränkning av den utsattes integritet och gärningarna varit ägnande att allvarligt skada hans eller hennes självkänsla, för grov självbestämmandekränkning till fängelse i lägst nio månader och högst sex år.

Regeringen invänder mot förslaget och menar att det är problematiskt eftersom en hederskontext inte nödvändigtvis har att göra med någons kultur eller religion, utan handlar om starka patriarkala eller heteronormativa föreställningar som tar sig uttryck i kontroll av främst flickor och kvinnor, vilket kan förekomma oberoende av religion eller härkomst (prop. 2021/22:138 s. 25).

Vänsterpartiet kan hålla med om regeringens resonemang men anser att det går att utvidga den av Svea hovrätt föreslagna bestämmelsen. Syftet är att även komma åt förtryck, kontroll och psykisk misshandel som kan förekomma i religiösa samfund, sekter eller andra grupperingar av människor som lever under starka normativa föreställningssystem. Som exempel kan nämnas Jehovas vittnen där avhoppare vittnar om stark kontroll och förtryck av bl.a. hbtqi-personer och Knutbyfallet som ledde till en rad rättsprocesser där ledare fälldes för misshandel av medlemmar i församlingen. Detta alternativ stämmer också med Istanbulkonventionen. Där avstod den rättsliga expertisen från att formulera ett brott utifrån hedersmotiv. De menade att det inte var möjligt att göra på ett rättssäkert sätt. Regeringen bör därför ta fram ett förslag till lagstiftning som kriminaliserar ”att påtvinga någon ett visst kulturellt, religiöst eller annat liknande normativt betingat levnadssätt”.

Regeringen bör återkomma med ett förslag till en alternativt utformad straffbestämelse. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Linda Westerlund Snecker (V)

Tony Haddou (V)

Gudrun Nordborg (V)

Mia Sydow Mölleby (V)

Jon Thorbjörnson (V)

Jessica Wetterling (V)